קטן שהרג את הגדול וגדול שהרג את הקטן היכי קטלינן ליה התורה אמרה [1]משפט אחד יהיה לכם משפט השוה לכולכם אלא נשמה שקיל מיניה נשמה אמר רחמנא נשקול מיניה ה"נ נהורא שקיל מיניה נהורא אמר רחמנא נשקול מיניה: תניא אידך רבי שמעון בן יוחי אומר עין תחת עין ממון אתה אומר ממון או אינו אלא עין ממש (א) הרי שהיה סומא וסימא קיטע וקיטע חיגר וחיגר היאך אני מקיים בזה עין תחת עין והתורה אמרה משפט אחד יהיה לכם משפט השוה לכולכם אמרי ומאי קושיא דלמא היכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר ופטרינן ליה דאי לא תימא הכי טרפה שהרג את השלם מאי עבדינן ליה אלא היכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר [א]ופטרינן ליה דבי רבי ישמעאל תנא אמר קרא [2]כן יתן בו ואין נתינה אלא ממון אלא מעתה [2]כאשר יתן מום באדם הכי נמי דממון הוא אמרי דבי רבי ישמעאל קרא יתירא דרשי מכדי כתיב [3]ואיש כי יתן מום בעמיתו כאשר עשה כן יעשה לו כן ינתן בו למה לי ש"מ ממון כאשר יתן מום באדם למה לי [ט]אידי דבעי מיכתב כן ינתן בו כתב נמי כאשר יתן מום באדם דבי רבי חייא תנא אמר קרא [4]יד ביד דבר הניתן מיד ליד ומאי ניהו ממון אלא מעתה [4]רגל ברגל נמי הכי הוא אמרי דבי רבי חייא קרא יתירא קא דרשי מכדי כתיב [5]ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו אי סלקא דעתך ממש יד ביד למה לי ש"מ ממון רגל ברגל למה לי אידי דכתיב יד ביד כתב נמי רגל ברגל אביי (ב) אומר אתיא מדתני דבי חזקיה [ב]דתנא דבי חזקיה [6]עין תחת עין נפש תחת נפש ולא נפש ועין תחת עין ואי סלקא דעתך ממש זימנין דמשכחת לה עין ונפש תחת עין דבהדי דעויר ליה נפקא ליה נשמתיה ומאי קושיא דלמא מימד אמדינן ליה אי מצי מקבל עבדינן ואי לא מצי מקבל לא עבדינן ואי אמדינן דמצי מקבל ועבדינן ביה ונפק רוחיה אי מיית לימות מי לא תנן גבי מלקות [ג][ב]אמדוהו ומת תחת ידו פטור רב זביד משמיה [ד]דרבה אמר אמר קרא [7]פצע תחת פצע [ה]ליתן צער במקום נזק ואי סלקא דעתך ממש כי היכי דלהאי הוי ליה צערא להאי נמי אית ליה צערא ומאי קושיא דלמא איכא איניש דמפנק אית ליה צערא טפי ואיכא איניש דלא מפנק לית ליה צערא למאי נפקא מינה למתבי ליה היאך דביני ביני רב פפא משמיה דרבא אמר אמר קרא [8]ורפא ירפא ליתן רפואה במקום נזק ואי סלקא דעתך ממש כי היכי דהאי בעי אסייא האי נמי בעי אסייא מאי קושיא דלמא איכא דסליק בשריה הייא ואיכא דלא סליק בשריה הייא למאי נפקא מינה למיתב ליה היאך דביני ביני רב אשי אמר אתיא תחת תחת משור כתיב הכא [6]עין תחת עין וכתיב התם [9]שלם ישלם שור תחת השור מה להלן ממון אף כאן ממון מאי חזית דילפת תחת תחת משור ניליף תחת תחת מאדם דכתיב [10]ונתת נפש תחת נפש מה להלן ממש אף כאן ממש אמרי דנין נזקין מנזקין ואין דנין נזקין ממיתה אדרבה דנין אדם מאדם ואין דנין אדם מבהמה אלא אמר רב אשי [11]מתחת אשר ענה יליף ליה אדם מאדם ונזיקין מנזיקין תניא ר"א אומר עין תחת עין ממש סלקא דעתך רבי אליעזר לית ליה ככל הני תנאי אמר [ו]רבה לומר שאין שמין אותו כעבד א"ל אביי אלא כמאן כבן חורין מי אית ליה דמי אלא אמר רב אשי לומר שאין שמין אותו בניזק אלא במזיק: ההוא חמרא דקטע ידא דינוקא אתא לקמיה דרב פפא בר שמואל אמר להו זילו שומו ליה ארבעה דברים אמר ליה רבא והא אנן חמשה תנן א"ל לבר מנזק קאמינא אמר ליה אביי והא חמור הוא וחמור אינו משלם אלא נזק אמר להו זילו שומו ליה נזקיה והא כעבדא בעי למשיימיה אמר להו זילו שיימוהו כעבדא אמר להו אבוה דינוקא לא בעינא דזילא ביה מילתא אמרו ליה והא קא מחייבת ליה לינוקא אמר להו לכי גדיל מפייסנא ליה מדידי: ההוא תורא דאלם ידיה דינוקא אתא לקמיה דרבא אמר להו זילו שיימוהו כעבדא אמרו ליה והא מר הוא דאמר [ז]כל הנישום כעבד אין גובין אותו בבבל אמר להו לא צריכא [ח]דאי תפס רבא לטעמיה דאמר רבא נזקי שור בשור ונזקי שור באדם גובין אותו בבבל נזקי אדם באדם ונזקי אדם בשור אין גובין אותו בבבל מ"ש נזקי אדם באדם ונזקי אדם בשור דלא אלהים בעינן וליכא נזקי שור בשור ושור באדם נמי אלהים

קטן שהרג. אדם גנס שהרג את הגדול: **קיטע וקיטע היאך אני קורא כו'.** וכי תימא הכא נשקול ממונא התורה אמרה משפט שוה: **ופטרינן ליה.** בולא כלום והוי משפט שוה או ניטול אבר ממש או לפטור לגמרי: **מאי עבדינן ליה.** הא גברא קטילא הוא והוה ליה °עדות שאי אתה יכול להזימה דהא אי משתכחי עדים זוממים פטורים דגברא קטילא בעו למקטל והלכך איהו נמי פטור והכי אמרינן באלו הן הנשרפין (סנהדרין דף עח.): **יד ביד.** גבי עד זומם כתיב ואשמועינן דאם העיד באיש פלוני שקיטע יד חבירו משלם ממון הניתן מיד ליד: **במקום נזק.** ואע"פ שיש שם תשלומי הנזק משלם אף הצער ומקרא יתירא קדריש דהא כתיב כויה תחת כויה למה לי פצע תחת פצע. וכויה וחבורה מדריש לקמן [ע"ב]: **ואיכא איניש דלא מפנק כו' נפקא מינה.** מפצע תחת פצע למיתב ליה היאך דביני ביני: **הייא.** מהר. כמו אשור הייא במסכת שבת (דף קיט.): **אלא במזיק.** עינו של מזיק שיימינן כמה הוא שוה לימכר עכשיו וכמה הוא יפה בלא עין והיינו ממש דקאמר עינו של מזיק נישומה תחת עינו של ניזק: **וחמור אין משלם אלא נזק.** כדאמרינן בפ' ב' (דף כו.) איש בעמיתו ולא שור בעמיתו: **והא קמחייבת ליה לינוקא.** אתה חב ומריע לו שמוחל אתה על חבלותיו דהא תשלומין של תינוק הן ולא שלך כדתניא לקמן (דף פז:) קטנים יעשה להם סגולה: **דאלם.** לעם וכסם: **כל הנישום כעבד.** הואיל ודבר שאין קצוב הוא אין גובין אותו בבבל. וטעמא מפרש לקמן: **דאי תפס.** הכי אמר להו שומו ליה והיום או למחר אם יתפס משלו יעכבנו: **נזקי שור בשור.** נזקי שור שבאו לו על ידי השור: **נזקי שור באדם.** נזקין שבאו לשור על ידי אדם: **נזקי אדם בשור.** אדם שהוזק על ידי שור דבעי למשיימיה כעבדא: אלהים

רב אשי אמר אתיא תחת תחת משור. ושאר אמוראי סברי דאותה ג"ש לענין מיטב[ו] ואין להוציא מג"ש עין תחת עין מפשטיה דמשמע עין ממש אלא מדרשא אחריתא: **אלא במזיק.** דס"ל לרבי אליעזר דהוי ככופר ° דמשלם דמי מזיק דרחמנא קרייה כופר אבל אתה לוקח כופר כו' [ט]ותנאי דלעיל ס"ל דדוקא בכופר משלם דמי מזיק משום פדיון נפשו: **זילו שומו ליה ד' דברים.** היה סבור דאדם הזיקו ואותו קטן כל כך גדול היה דמכלמי ליה ומכלם: קנסא

מסורת הש"ס

א) [לעיל נא. וש"נ], ב) כתובות לח., ג) מכות כב:, ד) [פ"א דרבא וכן הגיה יעב"ץ], ה) [לעיל כו: לקמן פה.], ו) גי' רש"ל רבה, ז) [ויקרא כד], ח) [לעיל ה.], ט) עיין רש"ל.

תורה אור השלם

1. מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם כַּגֵּר כָּאֶזְרָח יִהְיֶה כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: ויקרא כד כב
2. שֶׁבֶר תַּחַת שֶׁבֶר עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם כֵּן יִנָּתֶן בּוֹ: ויקרא כד כ
3. וְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ: ויקרא כד יט
4. וְלֹא תָחוֹס עֵינֶךָ נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ עַיִן בְּעַיִן שֵׁן בְּשֵׁן יָד בְּיָד רֶגֶל בְּרָגֶל: דברים יט כא
5. וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: דברים יט יט
6. עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רֶגֶל תַּחַת רָגֶל: שמות כא כד
וְאִם אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ: שם כג
7. כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה פֶּצַע תַּחַת פָּצַע חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָה: שמות כא כה
8. אִם יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה הַמַּכֶּה רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרַפֹּא יְרַפֵּא: שמות כא יט
9. אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ: שמות כא לו
10. וְאִם אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ: שמות כא כג
11. וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָ חֲמִשִּׁים כָּסֶף וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ לֹא יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו: דברים כב כט

הגהות הב"ח

(א) גמ' עין ממש אמרת הרי שהיה סומא: (ב) שם אביי אמר אתיא:

עין משפט נר מצוה

י א מיי' פ"ב מהלכות רוצח הלכה ט ופ"כ מהל' עדות הלכה ז:
יא ב מיי' פט"ז מהלכות סנהדרין הלכה יג:
יב ג מיי' פ"ה מהלכות סנהדרין הלכה י סמג עשין לה טוש"מ סי' א:
יג ד מיי' שם הלכה ח סמג שם טוש"ע ח"מ סי' א סעיף ה:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה מאי עבדינן ליה וכו' עדות שאי אתה יכול להזימה. ק"ל כיון דהוא עדות שא"א יכול להזימה לא מיקרי עדות ואמרי שמא נאמן לא הרג א"כ מאי פרכינן הא שפיר מתקיים משפט אחד אלא דפטרינן ליה דליכא עדות דהרג וצ"ע: תוד"ה **אלא** במזיק וכו' דמשלם דמי מזיק. לעיל דף מ ע"א:

מוסף רש"י

אמדוהו ומת תחת ידו פטור. דשליח ב"ד הוא, ואמרן (מכות כב.) יצא הלך המכה את כנו ושליח ב"ד (כתובות לג:). **ליתן צער במקום נזק.** דאפילו היכא דאיכא נזק משלם נמי צער, דלא תימא צער דכתבה רחמנא היינו בדליכא נזק, כגון כוואו בשפוד על צפרנו דלא אפחתיה מכספיה (לעיל כו:) שאע"פ שנותן לו דמי ידו אין פוטרים אותו מן הצער לומר הואיל וקנה ידו יש עליו לחתכה בכל מה שירצה, אלא אומרים יש לו לחתכה בסם שאינו מצטער כל כך וזה חתכה בברזל וליצערו (שמות כא כה).